

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 1544/1-XIV/1 14.11.2013. године	
---	--

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој VIII редовној седници, одржаној дана 14.11.2013. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: ВИЗАНТИЈСКА АРИСТОКРАТИЈА У XV ВЕКУ, кандидата мр Маје Николић и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 24.02.2009. године.

Ова се одлука упућује Стручном већу Универзитета на сагласност.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Комисији 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
---	--

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
<u>04/1-2 бр.6/2408</u> (број захтева)	
<u>15.11.2013.</u> (датум)	

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Маје (Милојко) Николић
(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИ Маја (Милојко) Николић
ДАТ (име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под
насловом: _____

Византијска аристократија у XV веку

Универзитет је дана 24.02.2009. својим актом под бр 612-25/235/8 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила: _____

Византијска аристократија у XV веку

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Маје (Милојко) Николић
(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 27.06.2013. одлуком факултета под бр 851/1-XV/10 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Радивој Радић	редовни проф.	историја	Филозофски ф.
2. др Влада Станковић	ванредни проф.	исто	Филозофски ф.
3. др Нада Зечевић	доцент	исто	Филозофски ф, Источно Сарајево

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 14.11.2013.

Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом 2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја 3. Примедбе дате у току стављања	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Милош Арсенијевић
---	---

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
Београд

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду на својој VI редовној седници, одржаној дана 27. јуна 2013. године, именovalo је комисију за оцену и одбрану докторске дисертације **"ВИЗАНТИЈСКА АРИСТОКРАТИЈА У XV ВЕКУ"** докторанда мр Маје М. Николић из Београда, у саставу:

1. Проф. др Радивој Радић, ментор
2. Проф. др Влада Станковић
3. др Нада Зечевић, доцент Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву

Пошто се упознала са достављеном докторском дисертацијом мр Маје М. Николић Комисија има част да Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду поднесе следећи

РЕФЕРАТ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Докторанд Маја М. Николић рођена је 13. маја 1973. године у Београду. У родном граду је завршила основну и средњу школу. На Катедри за историју Византије Филозофског факултета у Београду дипломирала је 2002. године. На истој Катедри је завршила постдипломске студије и у

новембру 2007. одбранила магистарску тезу „Византијски извори о српским земљама (1402-1439)“. Од 2003. године запослена је на Филозофском факултету у Београду, најпре као асистент-приправник, а од 2008. као асистент на Семинару и Катедри за историју Византије.

Током постдипломских студија и у време док је припремала докторску дисертацију научно и стручно се усавршавала. Тако је похађала школе новогрчког језика у Солуну (2003) и Атини (2008, 2011), а као стипендиста фондације „Александер С. Оназис“ боравила је у Атини школске 2009-2010. године. У оквиру српско-француског научног пројекта „Павле Савић“ обавила је и истраживање у познатом Centre d'Histoire et de Civilisation de Byzance.

Учествовала је на неколико међународних и националних научних скупова у земљи и иностранству (Београд 2005, 2007, 2008, 2012, Лондон 2006, Клуз, Румунија 2009).

Маја Николић је сарадник на научним пројектима „Традиција, иновација и идентитет у византијском свету“ и „Хришћанска култура на Балкану у средњем веку: Византијско царство, Србија и Бугарска од IX до XV века“ које финансијски подржава Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

До сада је објавила једну књигу (*Византијски писци о Србији, 1402-1439*, Београд 2010) и неколико радова из области византологије међу којима се издвајају:

Српска држава у делу византијског историчара Дуке, Зборник радова Византолошког института 44/2 (2007) 481-491.

Вести једне византијске кратке хронике (Marc. Gr. 595) о српској средњовековној историји, Црквене Студије 5 (2008) 297-303.

Georgios Sphrantzes or how to become an archon in Byzantium in the XV century, Зборник радова Византолошког института 47 (2010) 277-289.

He tou Theou dia ton arhonton prometheia – Византијски архонти XV века и религиозне задужбине. Два примера, Зборник радова Византолошког института 49 (2012) 365-380.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет проучавања у докторској дисертацији **"ВИЗАНТИЈСКА АРИСТОКРАТИЈА У XV ВЕКУ"** докторанда мр Маје М. Николић је социјална структура, пре свега византијске аристократије, у последњим деценијама пред пропаст Царства, односно у XV stoleћу. Како је принциљиво и домишљато приметио енглески византолог Доналд Никол, последње stoleће византијске историје само је увод у велику повесницу Османског царства. Било је то раздобље када је до посебног изражаја дошао

раскорак између славне историје некада универзалног Византијског царства и његових жалосних остатака сведених на лабаву федерацију неколико преосталих апанажа којима су, формално уважавајући василевса у Цариграду, управљали поједини чланови царске породице Палеолога. Премда се не би могло рећи да је овај период византијске историје остао ван видокруга истраживача прошлости царства Ромеја, остаје утисак да донедавно није проучен тако продубљено као што је случај са претходним епохама историје Византије. У најновије време, међутим, учињени су покушаји да се византијски XV век сагледа слојевитије и изнијансираније од досадашњих погледа који су били исувише заокупљени поразним утиском рушења старе империје. Под снажном импресијом тзв. „Пада“ (1453), односно нестанка са историјске позорнице хиљадугодишње државе која је дала немерљив допринос средњовековној цивилизацији, старија византологија видела је само неповратно опадање и урушавање свега онога што је образовано и усавршавано вековима. На тај начин се византијска историја прве половине XV столећа посматрала и сводила на пасивно чекање неумитног краја и долазак турократије.

Циљ дисертације је да се осветле положај, економска снага, политички ставови, улога у историјским збивањима и значај византијске аристократије у последњем полувековном периоду постојања Византијског царства. Уз то, циљ је и да се упоређи византијска аристократија XV века са аристократијом из претходних раздобља ромејске историје и да се из тог упоређивања извуку одређени закључци који ће објаснити тај сегмент византијског друштва.

Колегиница Маја Николић је прегла да пажљивом анализом сачуваних извора, разноликих како по провенијенцији, тако и по жанру, реалније представи византијску историју, а поготово византијско друштво прве половине XV века, и, ослањајући се на резултате најновије научне литературе посвећене византијском XV веку, допринесе промени досадашње окоштале и унеколико упрошћене слике социума ондашњег Царства.

Основну изворну базу за ово истраживање осим тзв. „историчара пада“ – које чине четворица аутора (Лаоник Халкокондил, Дука, Критовул са Имброса и Георгије Сфранцис) – представљају многобројни документи цариградске патријаршије, повеље, мемоарски списи, сатирични текстови, хагиографије, реторски списи, монодије, епитафи, натписи, подаци из савремене епистографије итд.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Свесна да је пред њом веома захтеван и нимало лак задатак, докторанд Маја Николић је на самом почетку свог рада нагласила да ће у истраживању

које следи њен основни принцип бити просопографски. Другим речима, она је морала да почне од пажљивог ишчитавања читавог низа разноликих историјских извора и да прикупи све податке о византијским аристократама XV века. Она је тај хеуристички приступ урадила врло прецизно, а прикупљени материјал јој је био основа на основу којег је доносила закључке и неке општије судове о својеврсној „врхушки“ византијског друштва.

Друга важна поставка њеног истраживачког подухвата лежала је у равни терминологије и заснивала се на начинима и терминима на који су представници византијске администрације остали забележени у изворима. На том плану она је у први план, као неку врсту хипотезе, истакла неколико термина: „икиос (*oikeios*)“, архонт, *doulos*, сенатор, носиоци дворских достојанстава, дефенсори, кефалије, посланици.

Важна хипотеза, која већ постоји у науци, а коју је овим истраживањем требало потврдити или, евентуално, оповргнути, тиче се у науци прилично раширеног уверења да су византијски архонти XV века у највећој мери заправо припадници старих аристократских породица, познатих из претходних столећа.

Следећа значајна хипотеза, коју је умесно назвати и сциентистичком недоумицом, сводила се на проверу оцено која је важила за претходна столећа, а која се своди на констатацију да чиновничка аристократије или аристократија служби не само да није била инфериорна у односу на аристократију која је то била на основу порекла, већ је сама представљала аристократију у највишој форми.

Једна од почетних претпоставки овог истраживања подразумевала је праћење судбине некадашњих „средњих (тзв. *меси*)“, слоја, условно речено „обогатених скоројевића“ и њихово прерастање у „нову“ аристократију.

Једна од хипотеза или можда је боље рећи дилема била је уобличена питањем да ли су византијску аристократију XV века чинили неки „нови“ аристократи, који су то постали захваљујући бављењу трговином, или су их, напротив, чинили „стари“ аристократи који су, пошто су претходно изгубили земљишне поседе, почели да се баве предузетништвом, првенствено трговином и банкарством. Сprovedено истраживање је подржало ову другу претпоставку.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторанд Маја Николић поднела је Комисији докторску дисертацију која обухвата 401 страницу и подељена је на шест поглавља. У првом које носи назив **Уводна разматрања** (стр. 2-18) најпре се расправља о изворима, литератури и истраживачком поступку, а онда се даје панорама Византијског

царства у првој половини XV века и насупрот до сада важеће синтагме „Царство кога нема“ наглашава се супротна процена „Царство кога има“. У другом поглављу са насловом *Архонти – опште карактеристике* (стр. 19-64) дефинише се вишезначан термин појам и даје се профил византијске аристократије XV stoleћа. Треће поглавље, *Достојанства, титуле и друге квалификације архоната* (стр. 65-197), посвећено је разноликим апелативима (икиос, сенатор, носиоци појединих високих дворских достојанстава) који су обележје оновремене византијске аристократије. Трећем је на особен начин слично и четврто поглавље *Архонти у служби цара* (стр. 198-296). У петом поглављу, под насловом *Архонти ван Цариграда* (стр. 297-337) под истраживачку лупу стављени су представници византијске аристократије који нису били становници Цариграда, него су живели у Солуну, на Пелопонезу (Мореја) или егејском острвљу, пре свега на Лемносу. У шестом и последњем поглављу, *Архонти и религиозне задужбине* (стр. 338-377), говори се о задужбинарству и ктиторској делатности византијске аристократије. Онда следи одељак *Уместо закључка* (стр. 378-379), а на крају се налази *Списак скраћеница* (стр. 380-401) коришћених извора и релевантне научне литературе.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација **"ВИЗАНТИЈСКА АРИСТОКРАТИЈА У XV ВЕКУ"** оригиналан је научни рад који представља значајан допринос сциентистичкој проблематици којој је посвећен. По многим својим вредностима – а на таласу једног сасвим новог погледа на византијски XV век који је последњих година приметан у светској византологији – ова дисертација представља продор у нове и до сада неистражене области. Докторанд Маја Николић даје занимљиву и богату фреску друштва које постоји у стешњеним историјским околностима изазваним османлијским ширењем, али у околностима у којима није престао да струји реални живот са свим својим пратећим појавама. Реч је о друштву које није скамењено, о социолошким слојевима између којих не постоје непремостиве препреке, о социуму који је флотантан, али, истовремено, и са јасним обрисима. То друштво, додајмо, било је прилагодљиво на промене које је наметало стање у великој мери другачије него у претходним stoleћима и било је спремно да мења некадашње навике и обичаје.

Ова докторска дисертација једним делом потврђује резултате и научне домете које су остварили савремени истраживачи византијског XV stoleћа – умногоме другачије од представа које су имале старије генерације византолога – али другим делом доноси низ научних новина, пре свега

просопографских исправки, али и ваљаних закључака, умесних и проицљивих реинтерпретација.

И, најзад, али не и на последњем месту, докторанд Маја Николић поставила је и нека нова питања. На нека од њих је дала одговоре, а нека је једноставно препоручила истраживачима који ће се бавити историјом византијског XV столећа.

6. Закључак

Докторска дисертација **"ВИЗАНТИЈСКА АРИСТОКРАТИЈА У XV ВЕКУ"**, урађена скрупулозно и са потребном истраживачком акрибијом, а вредна по својим научним резултатима, драгоцен је допринос бољем познавању византијског друштва и, уопште, византијске историје прве половине XV столећа. Чланови Комисије сматрају да би квалитету дисертације допринела једна квантификација резултата до којих се дошло у истраживању.

На основу свега што је изнето, Комисија са предлаже Наставно-научном већу да прихвати позитивну оцену докторске дисертације **"ВИЗАНТИЈСКА АРИСТОКРАТИЈА У XV ВЕКУ"** докторанда мр Маје М. Николић и закаже усмену одбрану, на којој ће чланови Комисије са кандидаткињом подробније размотрити нека стручна питања, указати јој на евентуалне недоречености и недоумице и дати одређене сугестије.

Са изразима особитог поштовања,

Београд,
11. септембар 2013. године

Комисија

Проф. др Радивој Радић (ментор)

Проф. др Влада Станковић

Доцент др Нада Зечевић, Филозофски
факултет Универзитета у Источном Сарајеву